

HAREMDE BEETHOVEN SARAYDA GOETHE VE SON HALİFE ABDÜLMECİD EFENDİ

[Bu yazı, 1991 yılında, Halifeliğin kaldırılmasının Yıldönümü dolayısıyla Gösteri dergisinde Kur'an ayetleriyle ilgili bölümler çıkartılarak yayımlanmıştır. 20 yıl sonra şimdi eksiksiz biçimiyle yayımlanmaktadır. C.Ö.]

Halifelik, Mart 1924'te kaldırıldı. Dünyada o tarihlerde yapılan pek çok şey bugün yıkılıyor, o zamanlar yıkılan pek çok şey bugün yeniden kurulmaya çalışılıyor. Ülkemizde de kimi kesimlerde böyle eğilim var. Bu nedenle, son halife Abdülmecid Efendi'yi anımsadık.

Abdülmecid Efendi, ilginç bir insan. Hem konçertolar, prelüdlü bes-

teleyen batı çizgisinde bir müzisyen, hem de dini kaygılarla yalnızca manzara resimleri yapılabilen o yıllarda, mekruh sayılanı yapan, yani insan suretleri resmeden avantgarde bir Türk ressamı. Bu nitelikte bir insanın nasıl olup da “Dünya Müslümanlarının imamı”, “dini lideri”, “halifesi” olabildiğini araştırdığımızda, birbirinden ilginç olgular zinciriyle karşılaşıyoruz.

O yıllarda -İstanbul İngiliz işgali altındayken-baştaki padişah halife Vahdettin'i eleştiren Abdülmecid'in, Anadolu hareketini fikren desteklediği söyleniyor.

Vahdettin, 16-17 Kasım 1922 gecesi tacını, tahtını, halkını bırakıp bir İngiliz savaş gemisiyle vatanını terkettikten sonra; Mısır, vb. gibi İslam ülkeleri, Mustafa Kemal'in halife ilan edilmesini istiyorlar. Mustafa Kemal istemiyor ve kırksekiz saat sonra, TBMM, Abdülmecid Efendi'yi halifelğe atıyor.

Abdülmecid "Vahdettin sağdır ve halifeliği sürüyor" demeden, kabul ediyor. Diğer islam ülkeleri de, "Vahdettin sağ iken başka biri halife olamaz" demiyorlar, Abdülmecid'in halifeliğini alkışlıyorlar. Öyle ki, bir ay sonra toplanan 'Hint Hilafet Konferansı', Abdülmecid'in halifeliğini onayladığı gibi, Mustafa Kemal'e de "Münci-i Hilafet", yani, Halifeliğin Kurtarıcısı unvanını veriyor.

Vahdettin'se Suudi Arabistan'a giderek kendi Halifeliğinin hâlâ geçerli olduğunu göstermek istiyor; ancak, Kutsal Topraklar'da umduğunu bulamıyor. Yaygın anlayışa göre Halife demek, aynı zamanda Devlet Başkanı demek olduğundan ve Suudi Devleti-

Son Halife Abdülmecid Efendi

nin başında bulunanlar, şayet Vahdettin'in halifeliğini kabul edecek olurlarsa, Suudi Devleti'nin başkanlığını da Vahdettin'e bırakmak durumunda kalacaklarından, olmuyor.

O yıllarda İngiliz emperyalizminin kuklası olan Suudi yöneticiler, yüzyıllar boyu 'İslam'ın kılıcı' diye pohpohladıkları Türkleri, İngilizlerin isteğiyle, bir anda 'İslam'ın düşmanı' ilan edip, Türklere karşı cihad açmış durumdadırlar. Birinci Dünya Savaşında, İngilizlerin buyruğuyla Türkleri arkadan vuran Suudiler, kendi ülkelerine, kutsal topraklara gelen

Vahdettin'den halifeliği Suudilere devretmesini istiyorlar. Halifeliğin Suudilerce elinden alınmaya çalışıldığını gören Vahdettin, Suudi Arabistan'ı kendi deyimiyle "kızgın sac üzerinden kaçır gibi" terk ediyor. İtalya'ya gidiyor ve iki yıl sonra ölüyor.

Ve biz dönüyoruz Abdülmecid Efendi'ye. Abdülmecid Efendi, amcası II. Abdülhamid tarafından büyütülmüş. Abdülhamid II, padişahlığı süresince, aynı zamanda "Dünya Müslümanlarının imamı", "halifesi" idi. Abdülhamid'in

halifeliği de ilginçtir. Bugün, "dinsel" basında: "Kuvvetli imanı ve keskin zekasıyla islam düşmanı batının sinsi planlarına çelik bir kalkan gibi dikildi!" sözleriyle övü-

len; fakat gerçekte 'Batı kültürüyle oldukça yakın ilişkiler kurmuş bir halifedir: "Alaturka müzik güzeldir ama gam verir; Alafranga müzik değişiktir, neşe verir. Piyanoyla alaturka dinlenmez, kendine mahsus alaturka sazlarla çalınmalıdır", diyor Abdülhamid, kendisi Batı klasik müziği dinlemeyi tercih eder; oğullarına kızlarına batılı hoca tutarak piyano ve mandolin dersleri aldırır; 'Jan Mari Farina' kolonyası kullanır; bütün yelek, gömlek ve çamaşırlarını Paris'ten getirtirmiş. "Din'e de Bilim'e de, her ikisine de inanıl-

ması caizdir" diyor Dünya Müslümanlarının o zamanki imamı Abdülhamid, Harem'i Hümayun'da kadınlardan oluşan bir bando bile kurdurtmuş. Kendisi resim ve ahşap işçiliğine meraklı olup, ürettiklerini Arap elifba'sı ile değil, Latin alfabesi ile 'A.H' harfleriyle imzalamış. Yatmadan önce Batı edebiyatı ürünlerini anında çeviri yoluyla okutur, bunları dinleyerek uykuya dalarmış. Tiyatroya fevkalade tutkun olup, onun döneminde, sarayda yerli 'Orta Oyunu' gözden düşmüş, yerini Batı tiyatrosu almış. En çok 'La Traviata', 'Troubadour', 'Bal Masque',

Abdülhamid, Batı klasik müziği dinlemeyi tercih eder; oğullarına kızlarına batılı hoca tutarak piyano ve mandolin dersleri aldırır; 'Jan Mari Farina' kolonyası kullanır; bütün yelek, gömlek ve çamaşırlarını Paris'ten getirtir.

'Barbier de Seville', 'La fille du Regiment', 'Fradiavolo', 'Mascotte', 'La Belle Helene' gibi oyunları ve daha başka İtalyan operelerini tercih eden dünya müslümanlarının imamı Abdülhamid, 'Rigoletto'yu da çok sever ve her fırsatta çaldırtırmış. Sinema'nın ilk ürünlerini batıyla aynı zamanda seyretmiş ve sarayda seyrettirmiş. Dünya müslümanlarının o tarihteki imamı Padişah Abdülhamid, bazı akşamlar saraya oda orkestrası getirtir, kendi dairesinin önündeki çimenlikte batı ezgileri çaldırtır; bazen de salona

bir piyano, bir keman, bir viyolonsel ve bir flüt getirip batı müziğinden parçalar dinlermiş. O zaman halktan biri yapmaya kalkışsa, kimilerinin derhal dinsizlikle suçlanacak türden bir özel yaşam sürdüren Abdülhamid'in, yüzlerce batı klasiğinden oluşan muazzam bir nota koleksiyonu varmış. Halası Adile Sultan kendisini sarayda ziyaret ettiği zaman; halife kahve içerken, halası da kaşısında nargile içermiş!.. Abdülhamid'in ülke yönetiminde bu denli özgürlüğü olmadığını söyleyebilir; fakat Abdülmecid Efendi, işte böylesine hoşgörülü bir saray ortamında büyümüş, batı kültürünü büyük ölçüde amcası Abdülhamid'ten almıştır.

Abdülmecid'in halifeliği kabul töreninde yaptığı ilk iş, Arapça değil de Türkçe dua etmek oluyor. Halifeliğe başlaması nedeniyle adına okunan hutbe bile, Arapça değil de Türkçedir. Bu hutbede, 'Cihad' sözcüğü 'Cehalet karşı savaşı' olarak yorumlanıyor. Konçertolar besleyen, Beethoven dinleyen, Goethe okuyan, yaptığı portre ve çok figürlü düzenlemelerle çağdaş ressamlar arasında özel bir yer tutan, Piyer Loti aracılığıyla Paris'te bir sergiye katılan ve yaptığı sergilenmeye değer bulunan Abdülmecid gibi aydın bir insanın halifeliği de böyle olur, diyeceksiniz; ancak acele etmeyin! Çünkü Abdülmecid, halife olduktan bir yıl kadar sonra, bambaşka bir insan olup çıkıyor.

Türkçe dua etmeyi bırakıp Arapça'ya dönüyor. Halkı dinsel bilgisiz-

likten kurtarmak üzere dinsel metinleri Türkçe'ye çevirten TBMM'ye karşı, cihad açıyor. Bir yıl önce Vahdettin'i halife olarak tanımaz iken, bir yıl sonra yurt dışındaki Vahdettin'den emirler alıp yurt içinde uygulamaya başlıyor. Ceket, gömlek, kravattan vazgeçip; kaftan ve sarıkla dolaşmaya başlıyor. Fayton'dan vazgeçip sefere çıkan Padişah edasıyla, ata binmeye başlıyor. Kendini Fatih'e benzetmeye çalışıyor. Kendi müzik beğenisi Beethoven ile duygudaş olmasına rağmen, halkın karşısında onların hoşuna giden müzikleri dinlemekten zevk duymaması gibi davranıyor. İmzasını bile değiştirip, adını padişah tuğrasına benzer biçimde yazmaya hevesleniyor. 'Han' ünvanını kullanarak, Cumhuriyet'e karşı, Padişahlık yönetimini savunur oluyor. Onun böyle tam aksi bir yöne dönmesi sonucu, TBMM, halifeliği kaldırıyor ve Abdülmecid'i yurt dışına gönderiyor.

Atatürk, 'İslam dinini bir siyaset aracı olmaktan tenzih ve ila etmek artık zorunlu olmuştu" diyor. (*Nutuk c-2, s 849*). Halifeliğin kaldırılmasına ve hanedan üyelerinin yurt dışına gönderilmesine ilişkin kanun teklifi, Urfa milletvekili olup, aynı zamanda bir bilim adamı olan, Halveti tarikatının postnişini (yani, başı) şeyh Saffet (Yetkin) Efendi ve elli arkadaşı tarafından Meclise veriliyor; oylanıp onaylanıyor. Yani, bu karar, bazıların zannettiği gibi 'dinsizlerden' gelmiyor, din adamlarından geliyor.

Abdülmecid bunun üzerine, dünya müslümanlarının imamı, halifesi sıfatıyla, Kutsal Topraklara, Suudi Arabistan'a mı gidiyor?! Tabii ki hayır!

Çünkü orada, Halifeliği Osmanlılardan alıp Araplara maletmeye çalışan Suudiler var!

Önce İsviçre'ye Lemman Gölü kenarındaki Büyük Alp oteline; oradan da Fransa'nın Nice kentine geçiyor ve ömrünün geri kalan yirmi yılını, orada tamamlıyor.

Abdülmecid, Fransa'ya gider gitmez, sarığı ve kaftanı bırakıp, ceket gömlek, kravata dönüyor. Padişah Fatih'i taklit edencesine at üstünde gezmeyi bırakıp, arabayla dolaşmaya başlıyor. Alaturkayı bırakıp, yeniden Beethoven'e geçiyor. Goethe okumayı, kaldığı yerden sürdürüyor. Batı çizgisindeki resim ve beste çalışmalarına bıraktığı yerden devam ediyor. 1944'te Fransa'da ölüyor ve cesedi ilaçlanarak bir tabut içersinde, gömülmeksizin,

on yıl boyunca bir caminin odasında muhafaza ediliyor.

Sürgündeki yaşamları süresince Vahdettin'e olduğu gibi Abdülmecid'e de halife olarak sahip çıkmayan Suudi'ler, ölümünden on yıl sonra, 1954 yılında, Abdülmecid'in ilaçlanmış tabutunu Medine'ye götürüp orada toprağa vererek, böylece son halifeye sahip çıkmış oluyorlar! Oysa Abdülmecid, sağlığında, tüm İslam ülkelerinin Fransa temsilcileriyle ilişki kurmuş, hiç birinden 'gel, bizim ülkemizde yaşa, halifemiz ol' gibi olumlu bir yanıt alamamıştır...

Abdülmecid Efendi, yurt dışına sürüldükten sonra, halife ünvanını kullanmaya devam ederken, şayet Fransa'da da sarık ve kaftanla at üs-

Abdülmecid Efendi'nin yaptığı bir yağlıboya resim: "Harem'de Goethe"

tünde dolaşmış olsa idi, onun halifeliliğinin ikinci yılına ülkemizde yaptıklarımı, köklü bir kişilik değişiminin ürünü olarak değerlendirebilirdik. Oysa, Abdülhamid'in kızı Ayşe Sultan, anılarında, Abdülmecid'in Fransa'daki yaşamı hakkında şu bilgileri veriyor:

“Halife (Abdülmecid) ile (Fransa'da) daima görüşürdük. Musiki ve resime meraklıydı. Alafranga (batı anlayışında) güzel musiki eserleri arasında, Alaturka (yerli) parçalardan armonize edilmiş (batı tarzına dönüştürülmüş)

bir konçertosu, güzel bir bersözü vardır. Geatan De'taille adında Fransız konservatuarını birincilikle bitirmiş bir genç vardı. Bu genç, halifenin bu eserlerini fevkalade güzel çalardı. Halife'ye bir marş besteleyerek takdim etmiştim. Kendisi de; “Sizin gibi bir prensese ne verilir? Ancak

bir prelüd verilir!” diyerek, bir prelüd yazıp göndermişti. Bu arada, yadigar olarak, iki tablosunu da vermişti.”

Ayşe Sultan'ın anılarında, babası halife Abdülhamid'in de, kendisine Kur'an armağan eden o dönemin İran Şahı'na; karşılık olarak başka şeyler yanısıra Batı tiyatrosundan örnekler de sunduğunu okuyoruz.

Demek ki, gerek Abdülhamid, gerekse Abdülmecid, dünya müslüman-

larının bu son imamları, Batı Kültürü'nün kendilerine hoş gelen yanlarını benimsemekten hicap duymamışlardır. Demek ki, tarihimize Batı Kültürü'nün kimi yanlarını benimseme işi, sanıldığı gibi Cumhuriyet ile birlikte başlamış değil; tersine, dünya müslümanlarının son imamlarınca başlatılmış; başlangıçta sarayla sınırlı kalmış, Meşrutiyetle genişletilmiş, Cumhuriyet döneminde halka yayılmış; son zamanlarda ise yozlaşmış bir eğilimdir. Aynı biçimde, Batı Anayasaları'nı

Abdülmecid'in bir diğer tablosu: Saray'da Beethoven

inceleyerek, bu anayasalardan milli yapımıza uygun yasalar alma olgusu da, dünya müslümanlarının son imamlarından halife Abdülhamid tarafından başlatılmış bir girişimdir; Ayşe Sultan, anılarında bunu da belirtiyor. Belki de bu nedenle Abdülhamid'i tahttan indirenler, gerekçeli kararlarında, onun 'şeriat kitaplarını yaktırttığı' suçlamasına yer verirler. Bir anlamda 'dinden çıkmak' ile suçlandırırılar. Oysa, Ab-

dülhamid'in bir yandan Batı Kültürü ile ilgilenirken, diğer yandan ibadetlerini yerine getirdiği, pekala biliniyordu. Demek ki, Batı Kültürü'nün olumlu yanlarını benimsemenin dinsizlik sayılması, kökü ta o zamanlara dayanan bir olgudur.

Abdülmecid ise, halifelikten azledilirken, TBMM tarafından dinsizlikle suçlanmamıştır. Meşrutiyet, dini politikaya alet etmiş; fakat Cumhuriyet buna yönelmemiştir. Abdülmecid

Efendi, halife olduktan sonra, şayet sarık ve kafa tana bürünmeyip, başlangıçtaki aydın tavırını sürdürebilseydi; insanımız onun döneminde, TBMM'nin de arzuladığı bir dinsel bilgilendirme ve aydınlanma sürecini pekala yaşayabilirdi. Kur'an'ın insanları doğulu batılı diye bölüp ayırmayan; ulusları birbirine düşman etmeyen, insanı 'Evrensel-Bencil' ile 'İlahi Ahlak'a çağıran özüne yöneltebilirdi.

Abdülmecid Efendi, -Dünya Müslümanlarının imamı', 'Dinsel önderi', 'Halifesi-' sıfatıyla, Beethoven dinlemekle, dinine aykırı bir davranışta bulunmuyordu. Çünkü Beethoven'in

9. senfonisinde, dev bir koro; 'Allah'ın izniyle, meleklerin yardımıyla, insanlığın karanlıktan aydınlığa çıkacağını' haykırır ki, Kur'an'ın 33. sure, 43. ayetinin anlamı zaten budur.

Kur'an, başka bir şey için değil, sözgelimi birbirlerinin gözlerini oynunlar diye değil, salt birbirlerini tanınsınlar ve birbirlerine iyilikte bulunsunlar diye insanların ayrı topluluklar halinde kıldığını bildirir. Mecdettin Ebülfazl Abdullah'ın (1204-1284)

Abdülmecid Efendi, 'Dünya Müslümanlarının imamı, Dinsel önderi, Halifesi' sıfatıyla, Beethoven dinlemekle, dinine aykırı bir davranışta bulunmuyordu. Çünkü Beethoven'in 9. senfonisinde, dev bir koro; 'Allah'ın izniyle, meleklerin yardımıyla, insanlığın karanlıktan aydınlığa çıkacağını' haykırır ki, Kur'an'ın 33. sure, 43. ayetinin anlamı zaten budur.

'Muhtar' adlı fıkıh kitabında: "Gayrimüslümlerin ibadetleri ve çirkin işleri hariç, mubah olan adetlerini yapmakta mahzur olmaz." deniliyor. Şu halde, Batılılar doğudakileri tanımaya, ve iyi şeyler almaya daha çok önem verdikleri içindir ki, doğudan fıskıran pek çok kaynak, batıyı sulayabilmiştir. İsa, Fransız olmadığı gibi, Musa da Amerikalı değildir. Tektarıcı üç bü-

yük dinin kökleri coğrafi bakımdan doğuda olmasına karşın; kökü doğuda olan bu ağaçlar, en güzel meyvelerini batıdaki dallarında verebilmiştir. Şu halde, ağacın doğudaki köklerinde yaşayanlar, onun batıdaki meyvelerini kendilerine yasaklamakla, ancak kendilerine yazık ederler. Bunun ayırıcında olan Goethe'nin; “Tanrının doğu! / Tanrı'nındır batı!/ Kuzeydeki ve güneydeki topraklar/ Onun ellerinde huzuru yaşar...” dizeleri, Kur'an'ın “Doğuda ve batıda her ne

na gelmediğini vurguluyor ve gençlerimizin batıdan doğuya bir köprü kurmalarını istiyordu.

Peki, aradan yıllar geçti nereden nereye geldik?! Şimdi neden din adı altında hoş görüsüzlüğün ve düşmanlığın tohumları ekiliyor?.. Karşımıza geçip: “Goethe ve Kaptan Cousteau bile müslüman oldular, siz hala Batıcısınız!” diyenler, ne yazık ki kendilerinin birer ‘Müslüman olmuş Goethe’ya da ‘Müslüman olmuş

Cousteau’ düzeyinde bulunmadıklarını ve batılı aydınların, müslümanlığı, hoşgörüsüz fanatik kişilerden değil, hoşgörülü Kur’an’dan öğrendiklerini unutuyorlar. İnsanlarımız, şimdi, ta-

“Goethe ve Kaptan Cousteau bile müslüman oldular, siz hâlâ Batıcısınız!” diyenler, ne yazık ki batılı aydınların, müslümanlığı, hoşgörüsüz fanatik kişilerden değil, hoşgörülü Kur’an’dan öğrendiklerini unutuyorlar.

varsa, O’nundur.” ayetlerini çağırıştırır.

Edebiyat tarihimizde ‘İslamcı-şair’ olarak kategorilenen Mehmet Akif de; dizelerinde: “*Müsbet ulûm!.. / İnkılâbın yolu madem ki bu yoldur yalnız / ‘neredesin hey gidi Berlin’ diyerek yollanınız / .. / Bir gün evvel gidiniz, bir saat evvel dönünüz / şarkın agûşu o zaman açıktır size /.. / Fen diyarında sızan o nâ-mütenahi pınarı / Hem için, hem getirin yurda o nâfi suları / Aynı menbaları ihya için artık burada/ Kafanız işlesin oğlum, kanal olsun orada!..”* diyerek, müslüman olmanın ‘fanatik Batı düşmanı’ olmak anlamı-

rihimizdeki ve Kur’an’daki çok önemli olgular kendilerine unutturulmak suretiyle, dinsel maskeli başka akımların girdabına çekilmek isteniyor. Biz de, bu akımların bize unutturmak istediği çok önemli ayrıntıları, unutmaktan korumaya çalışıyoruz.

Toplumumuzu onlardan bile geri ve hoşgörüsüz bir noktaya savurmak isteyenlere karşı, Abdülhamid’lerin ve Abdülmecidlerin gündelik özel yaşam biçimlerini anımsatmak durumunda kalmak, ne acı!.. •

cengizozakinci@butundunya.com.tr